

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DÖVLƏT GÖMRÜK KOMİTƏSİ

KOLLEGIYA QƏRARI

1000/03/001

Bakı şəhəri

22 sentyabr 2021-ci il

"Ümumi risklərin idarəedilməsi Qaydaları"nın təsdiq edilməsi barədə

Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin Kollegiyası Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 4 iyun tarixli 646 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi haqqında Əsasnamə"nin 5.11-ci bəndinə əsasən.

QƏRARA ALIR:

1. "Ümumi risklərin idarəedilməsi Qaydaları" təsdiq edilsin (əlavə olunur).
2. "Ümumi risklərin idarəedilməsi Qaydaları"nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin Kollegiyasının [4 may 2015-ci il tarixli 1000/03/001 nömrəli](#) qərarı ləğv edilsin.
3. Hüquqi Təminat idarəsi (Sənan Muxtarov) Qaydaların 3 (üç) gün müddətində Azərbaycan Respublikasının Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə təqdim olunmasını təmin etsin.
4. Qərar aidiyyəti üzrə göndərilsin.

Kollegiyanın sədri

Səfər Mehdiyev

**Azərbaycan Respublikası
Dövlət Gömrük Komitəsi
Kollegiyasının "1000/03/001"
nömrəli, 22.09.2021-ci il
tarixli qərarı təsdiq edilmişdir.**

Ümumi risklərin idarə olunması Qaydaları

1. Ümumi müddəalar

Ümumi risklərin idarə olunması Qaydaları

2. Ümumi müddəalar

1.1. Bu Qaydalar Azərbaycan Respublikası Gömrük Məcəlləsinin 92.6.2-ci maddəsinə əsasən, "Gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi və uzlaşdırılması haqqında" Beynəlxalq Konvensiyanın (Yenilənmiş Kyoto Konvensiyası), Ümumdünya Gömrük Təşkilatının Gömrük Risklərinin idarə olunması üzrə Kompendiumuna, Beynəlxalq Standartlaşdırma Təşkilatının (ISO) 31000 (Risklərin idarə olunması) standartına uyğun olaraq hazırlanmışdır və gömrük orqanları sistemində risklərin idarə olunması prosesini tənzimləyir.

1.2. Bu qaydalarda istifadə olunan anlayışlar aşağıdakı mənalara ifadə edir:

1.2.1. risk – Azərbaycan Respublikasının gömrük qanunvericiliyinin tələblərinin yerinə yetirilməməsi ehtimalı;

1.2.2. risklərin idarə olunması – məlumatların toplanması, məlumat bazasının yeniləşdirilməsi, risklərin təhlili, müvafiq proseslər və onların nəticələrinin mütəmadi monitorinq yolu ilə risklərin müəyyən edilməsi, onların təhlükəlilik ehtimalının və dövlətin iqtisadi, sosial və digər maraqlarına dəyəcək ziyanın dərəcəsinin qiymətləndirilməsi və riskə məruz qalmanın azaldılması və qarşısının alınması məqsədilə Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən (bundan sonra -Komitə) sistemə daxil edilən və mütəmadi həyata keçirilən tədbirlər;

1.2.3. risklərin idarə olunması sistemi – təhlükələrin təhlili mexanizmini, nəzarət formalarının seçilməsini, həmçinin daha səmərəli iş üsullarının müəyyən edilməsini özündə cəmləşdirən tədbirlərin məcmusu;

1.2.4. riskin qiymətləndirilməsi – riskin identifikasiyası, təhlili və prioritetləşdirilməsi üzrə tədbirlər məcmusu;

1.2.5. risk sahəsi - Komitənin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş fəaliyyət istiqamətində riskin baş verdiyi və ya baş verməsi ehtimal olunan sahələr;

1.2.6. risk sahibi – riski idarə etmək üçün məsuliyyətə və səlahiyyətə sahib olan Komitənin vəzifəli şəxsi və ya struktur bölməsi;

1.2.7. risk koordinatoru – risk sahibi tərəfindən müəyyən olunan, risklərin idarə olunması ilə bağlı fəaliyyəti əlaqələndirən Komitənin müvafiq struktur bölməsinin vəzifəli şəxsi;

1.2.8. nəzarət sahibi – risklərin idarə edilməsi prosesində Komitənin nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsinə cavabdeh struktur bölməsi və ya vəzifəli şəxsi;

1.2.9. risk meneceri - gömrük orqanlarının vahid sistemində risklərin idarə edilməsinə, bu sahədə inzibətçiliyin, kommunikasiyanın təşkil olunmasına və bu Qaydaların 3.3-cü bəndində nəzərdə tutulan vəzifələrin icra edilməsinə Komitənin cavabdeh struktur bölməsi və ya vəzifəli şəxsi;

1.2.10. risk profili – risklə bağlı məlumatları özündə əks etdirən, müəyyən risk indikatorlarına cavab verdikdə riskin qarşısının alınması və ya minimallaşdırılması üzrə zəruri tədbirlərin tətbiq edilməsi məqsədilə elektron sistemdə gömrük əməkdaşı üçün göstərilir;

1.2.11. risk meyarı – riskin əhəmiyyətini qiymətləndirən şərtlər;

1.2.12. risk indikatoru - riskin baş vermə ehtimalını əks etdirən göstəricilər;

- 1.2.13. məlumat mənbələri – risklərin idarə olunması sisteminin yaradılması və təkmilləşdirilməsi məqsədilə kağız və elektron formada mötəbər informasiyanı əks etdirən sənədlər və digər elektron məlumat daşıyıcıları;
- 1.2.14. kontekst – Komitənin fəaliyyətinə təsir göstərən daxili və ya xarici mühit;
- 1.2.15. daxili mühit - Komitənin struktur daxilində səlahiyyət və imkanlarından irəli gələn amillər;
- 1.2.16. xarici mühit – Komitənin fəaliyyətindən kənar olaraq təsir edən dövlət siyasəti, qanunvericilik, iqtisadi və idarəetmə amilləri;
- 1.2.17. ehtimal – hadisənin baş verməsinin mümkünlüyü;
- 1.2.18. nəticə - məqsədlərə təsir edən hadisənin sonluğu.

2. Risklərin idarə olunması sisteminin əsas üstünlükləri

2.1. Risklərin idarə olunması sistemi gömrük əməkdaşları və bütün maraqlı tərəflər üçün aydın olmalı, subyektiv qiymətləndirici ifadələrdən istifadə olunmasına yol verməməlidir. Gömrük sistemində risklərin idarə olunması üzrə vahid yanaşmanın tətbiqi ilə gömrük orqanları aşağıda sadalanan üstünlükləri əldə edirlər:

2.1.1. risklərin idarə olunması strateji hədəflərə (qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş vəzifələrin icrasına) nail olmağa, eyni zamanda təşkilati fəaliyyətin davamlı inkişafına mühüm töhfə verir;

2.1.2. risklərin idarə olunması təşkilati fəaliyyətin ayrılmaz hissəsidir. O, idarəetmənin bütün səviyyələrində əməkdaşların məsuliyyətinin bir hissəsidir;

2.1.3. risklərin idarə olunması qərar qəbul etmənin bir hissəsidir. O, qərar qəbul edənlərə məlumat əsaslı seçimlər etməyə, hərəkətləri prioritetləndirməyə və alternativ seçimləri fərqləndirməyə kömək edir;

2.1.4. risklərin idarə olunması qeyri-müəyyənliyin mahiyyətini, mənbəyini müəyyənləşdirərək və təsvir edərək qeyri-müəyyənliyi təqib edir;

2.1.5. risklərin idarə olunması təcrübəsi sistemə inteqrasiya edilmiş və vaxtında tətbiq olunmaqla ümumi fəaliyyətin səmərəliliyini artıran ardıcıl, müqayisə oluna bilən və etibarlı nəticələri təmin edir;

2.1.6. risklərin idarə olunması elektron baza məlumatlarına, təcrübəyə, maraqlı tərəflərin rəylərinə, müşahidələrə və proqnozlara əsaslanır;

2.1.7. risklərin idarə olunması təcrübəsi Komitənin xarici və daxili konteksti və rolu ilə uzlaşdırılır;

2.1.8. risklərin idarə olunması təcrübəsi şəffaf və inklyüziv olmaqla, bütün səviyyələrdə maraqlı tərəflərin və qərar qəbul edən şəxslərin iştirakını təmin edir. Bu cür iştirak maraqlı tərəflərin təmsil olunmasını və onların rəylərinin nəzərə alınmasını təmin edir;

2.1.9. risklərin idarə olunması prosesi dinamik, davamlı və dəyişikliklərə cavab verməklə hər zaman daxili və xarici konteksti nəzərə alır.

3. Vəzifə bölgüsü, məsuliyyət və hesabatlılıq

3.1. Risklərin səmərəli idarə edilməsi məqsədilə gömrük əməkdaşlarının məsuliyyət dərəcəsi və hesabatlılıq hədləri müəyyən edilir. Risklərin idarə olunmasında iştirak edən hər bir gömrük əməkdaşı məsuliyyət dərəcəsi və idarəetmə səviyyəsi ilə uyğun olaraq riskləri bu Qaydalarda nəzərdə tutulmuş prosesə uyğun müəyyənləşdirir və idarə edir.

3.2. Risklərin idarə olunması sisteminin təşkilati strukturuna aşağıdakılar daxildir:

3.2.1. tərkibi Komitə sədri tərəfindən təsdiq olunan Risklərin idarə olunması Şurası (bundan sonra - Şura). Şura Komitənin risklərin idarə olunması üzrə siyasətini müəyyən edir, strateji baxış və hədəfləri müəyyənləşdirməklə Komitənin fəaliyyətinin maraqlı tərəflərin gözləntilərinə və tələblərinə cavab verən şəkildə qurulması məqsədilə ümumi müşahidəni həyata keçirir;

3.2.2. risklərinin idarə olunması sisteminin subyektləri – risk meneceri, risk sahibi, risk koordinatoru və nəzarət sahibi. Komitənin struktur bölmələri öz fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun risk sahibi, onların tərkibində fəaliyyət göstərən və risk sahibi tərəfindən müəyyən olunmuş məsul vəzifəli şəxslər risk koordinatoru, riskə təsir və nəzarət tədbirlərini bilavasitə, yaxud dolayısı ilə həyata keçirən bütün vəzifəli şəxslər isə nəzarət sahibi hesab olunur. Komitə aparatının struktur bölməsi olan Gömrük Risklərinin idarə olunması və Audit Baş İdarəsi risk meneceri vəzifələrini icra edir.

3.3. Risklərin idarə olunması sisteminin subyektlərinin vəzifələri aşağıdakı cədvəldə təsbit olunmuşdur.

Cədvəl 1 – risklərin idarə olunmasının subyektləri və onların vəzifələri

4. Risklərin növləri və onların strateji hədəflərlə uzlaşdırılması

4.1. Daxili və xarici amillərin gömrük orqanlarının fəaliyyətinə təsiri, o cümlədən qarşıya qoyulmuş hədəflərin (vəzifələrin) reallaşdırılması məqsədilə risklərin qruplaşdırılması və onların hədəflərə uzlaşdırılması həyata keçirilir.

4.2. Risklərin idarə olunması sistemi çərçivəsində Komitənin qarşısında duran əsas strateji hədəflər aşağıdakılardır:

4.2.1. büdcə daxilolmalarının təmin olunması;

4.2.2. səlahiyyət çərçivəsində ölkənin milli, vətəndaşların sağlamlığı, ətraf mühit, yerli istehsalçıların müdafiəsi və əqli mülkiyyət hüquqları ilə əlaqədar təhlükəsizliyinin təmin olunması;

4.2.3. ticarətin asanlaşdırılması.

4.3. Risklər bu Qaydaların 4.2-ci bəndində qeyd olunan strateji hədəflərə (vəzifələrə) və eyni zamanda riskli sahələrə uyğun aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:

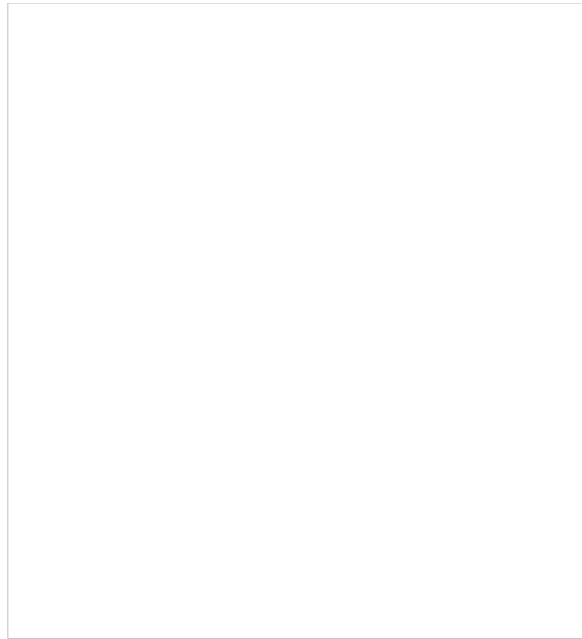
*Burada mövcud qanunvericilikdən və ya tətbiq olunan ticarət siyasəti tədbirlərindən irəli gələn risklər nəzərdə tutulur. Məsələn qanunvericiliklə müəyyən olunmuş yüksək rüsum dərəcəsi malların düzgün bəyan olunmamasını və nəticə etibarlı ilə gömrük ödənişlərindən yayınma riskini yaradır. Digər halda əhalinin sağlamlığının mühafizəsi məqsədilə idxalına qadağa qoyulmuş mal potensial risk təşkil edir.

Cədvəl 2 – məqsədlərə uyğun ortaya çıxacaq risklər

5. Risklərin idarə olunması prosesi

5.1. Risklərin idarə edilməsində mərhələli korporativ yanaşmanın tətbiqi effektiv qərar qəbul etmə üçün şərait yaradır, risk məlumatlarının keyfiyyətini və etibarlılığını artırır. Aşağıda təsbit olunan proses risklərin səviyyəsini qiymətləndirmək, risklərin qəbul edilə bilən dözümlülük səviyyələrini xaricində olduğunu müəyyən etmək üçün istifadə edilir.

5.2. Bu Qaydalarla müəyyən edilən risklərin idarə edilməsi prosesi Yenilənmiş Kyoto Konvensiyasının 6-cı maddəsinə və ISO 31000 (Risklərin idarə olunması) Standartına uyğun olaraq aşağıdakı mərhələləri əhatə edir:

6. Kontekstin müəyyən olunması

6.1. Risklərin idarə olunması üzrə hər bir fəaliyyət ilkin olaraq hansı sahənin idarə olunmasının müəyyənləşdirilməsindən başlanılır. Bu mərhələdə risklərin idarə olunmasının hansı kontekstdə baş tutması, yəni qarşıya qoyulan hədəflər və həmin hədəflərə uyğun hansı risklərin idarə olunacağı dəqiqliklə ifadə olunmalıdır (misal olaraq kontekst gömrük orqanlarının ümumi fəaliyyəti və ya onun hər hansı istiqaməti, təşkilati proses, layihə, səciyyəvi sərəhdə keçmə əməliyyatları və s. ola bilər). Azərbaycan Respublikası Gömrük Məcəlləsinin 100.3-cü maddəsində risklərin idarə olunması sisteminin konteksti müəyyən olunmuş və bundan irəli gələrək gömrük sistemində idarə olunan risklər Cədvəl 2-də təsbit olunmuşdur.

6.2. Dəyişən daxili və xarici mühitdən asılı olaraq risklərin sayı arta və ya azala bilər. Belə olduğu halda risklər barədə məlumat bu Qaydaların 4.3-cü bəndinə əlavə edilir.

6.3. Kontekstdən asılı olmayaraq bütün risklər bu Qaydalarda nəzərdə tutulmuş prosesə uyğun idarə olunur.

7. Riskin identifikasiyası

7.1. Aşkarlanmış hər bir risk təsvir və təhlil edilməklə identifikasiya olunur.

7.2. Risklər identifikasiya olunarkən onların yaranma səbəbləri sistemli şəkildə təhlil edilir və aşağıdakı sahələrə xüsusi diqqət yetirilir:

7.2.1. riskin yaranma mənbəyi;

7.2.2. riskin yaranma səbəbi və şəraiti;

7.2.3. riskin müəyyən edilməsi və qarşısının alınması üçün tətbiq oluna biləcək tədbirlər və bunun üçün mövcud imkanlar;

7.2.4. nəzarət və hesabatlılıq mexanizmləri;

7.2.5. riskə dair əldə edilmiş məlumatın etibarlılıq dərəcəsi.

7.3. Risklərin identifikasiyası nəticəsində riskləri sənədləşdirən və bütün risk spektrinin nəzərdən keçirilməsini təmin edən prioritet nəzarət sahələri (bundan sonra - risk reyestri) formalaşdırılaraq hər ilin ilk ayında Şuraya təqdim olunur.

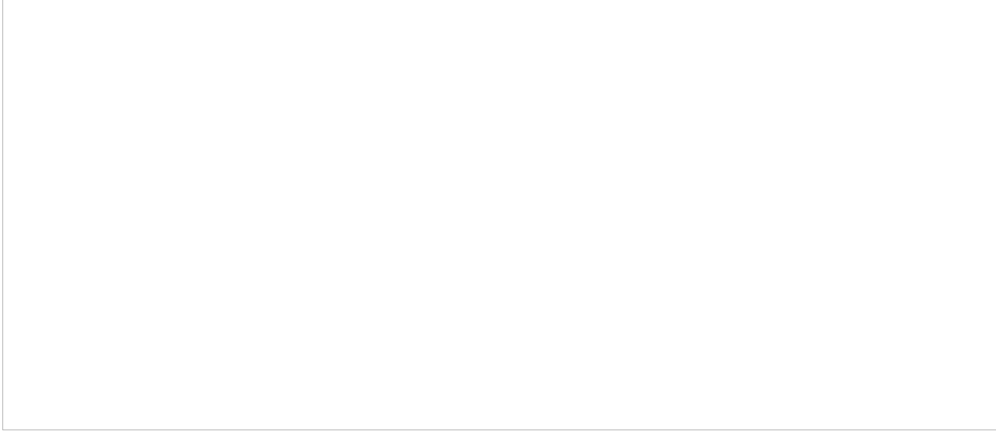
7.4. Risk reyestri risk meneceri tərəfindən risk sahibləri ilə məsləhətləşmələr aparılmaqla, bu Qaydaların 1 nömrəli əlavəsinə uyğun olaraq hazırlanır.

8. Riskin təhlili

8.1. Riskin təhlili mərhələsində onun baş vermə ehtimalı və mümkün nəticələri kimi kəmiyyət göstəriciləri bu Qaydaların 8.3-cü bəndində qeyd edilən meyarlar üzrə müəyyən edilir.

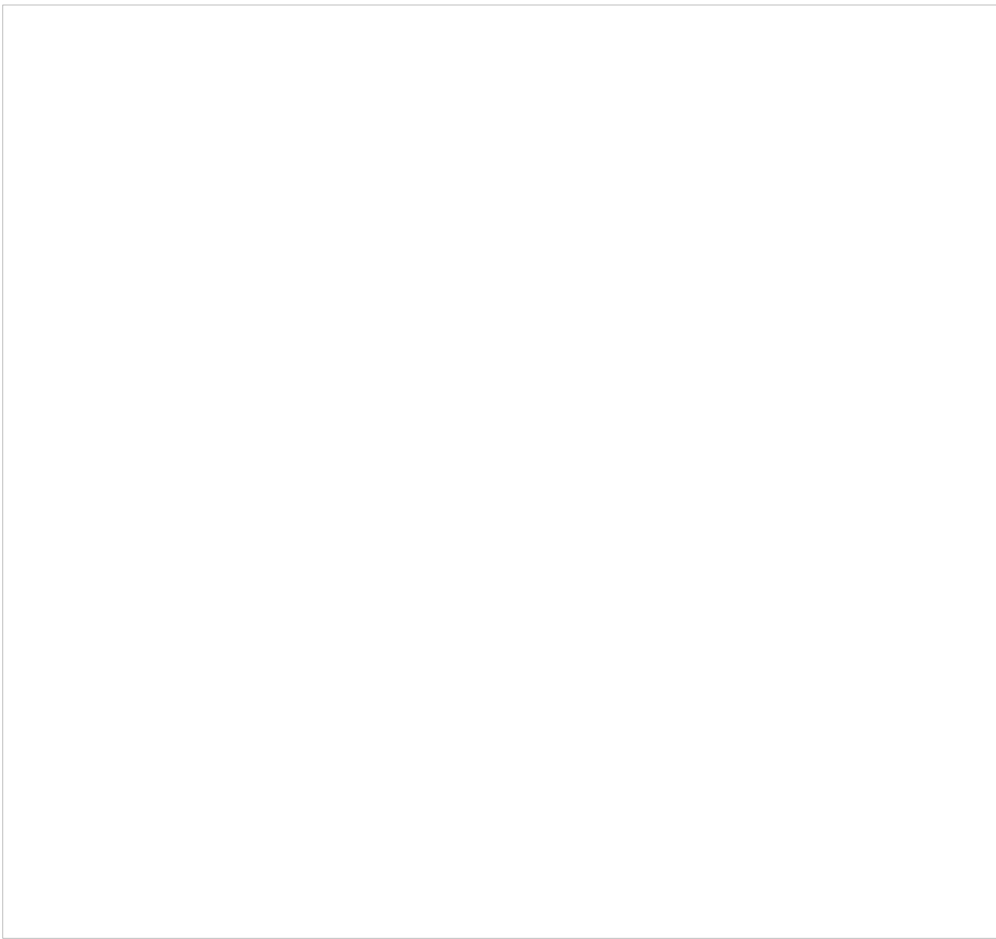
8.2. Riskin təhlili risk baş tutacağı halda onun mümkün nəticələrini ehtimal etməyə əsas olan məlumata istinadən həyata keçirilir.

8.3. Hadisənin baş vermə ehtimalı aşağıdakı meyarlara uyğun qiymətləndirilir:

Cədvəl 3 – hadisənin başverməsinin qiymətləndirilməsi üzrə meyarlar

8.4. Hadisə baş verdikdə ehtimal olunan nəticələr və dəyə biləcək ziyan müvafiq istiqamətlər üzrə aşağıdakı kimi qiymətləndirilir:

Cədvəl 3 – hadisənin nəticələrinin qiymətləndirilməsi üzrə meyarlar

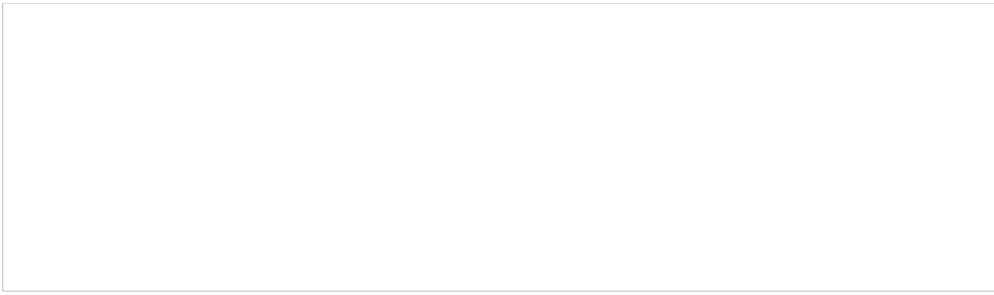
8.5. Riskin təhlilinin nəticələri risk reyestrinə daxil edilir.

8.6. Risklərin təhlili ildə bir dəfə həyata keçirilməklə təhlilin nəticələri risk meneceri tərəfindən risk reyestrində Şuraya təqdim olunur.

9. Riskin prioritetləşdirilməsi

9.1. Bu mərhələdə ehtimal dərəcəsi ilə nəticə əhəmiyyət matrisində müqayisə olunduqdan sonra riskin əhəmiyyətlik dərəcəsi müəyyən edilməklə risklər prioritetləşdirilir.

9.2. Risklər əhəmiyyətlik dərəcəsinə görə aşağı, orta, yüksək və çox yüksək risklərə bölünür və həmin dərəcələr aşağıdakı cədvələ uyğun müəyyən olunur:

Cədvəl 4 – risklərin əhəmiyyətlik matrisi

9.3. Prioritetləşdirmə hansı risklərin dözümlən (qəbulolunan) olub-olmamasına dair qərarın qəbul olunmasından ibarətdir və riskin nə dərəcədə baş verə biləcəyini anlamağa kömək edir.

9.4. Risklərə cavab verilməsinə və ya onların izlənilməsinə dair qərarlar bir çox fərqli amillərdən (daxili imkanlar, riskin səviyyəsi, nüfuza təsir, nəzarət tədbirlərinin nəticələrinin səmərəliliyi) təsirlənə bilər. Qeyd olunan amillər nəzərə alınmaqla bu Qaydaların 10.1-ci bəndinə qeyd olunan qərarlar qəbul edilir.

9.5. Risk aşağı dərəcəli olduqda risklər qəbul olunur və ya qəbul olunub izlənilir, orta və ya daha yüksək dərəcəli olduqda isə riskləri idarə etmək barədə qərar qəbul olunur.

9.6. Riskin əhəmiyyətlik dərəcəsi risk reyestrinə daxil edilir.

10. Riskə dair tədbir

10.1. Qiymətləndirilmiş riskə dair aşağıdakı tədbirlərin görülməsi üçün qərar qəbul edilir:

10.1.1. riskə dözümlülük;

10.1.2. riskə təsir;

10.1.3. riskin transferi;

10.1.4. riskin ləğv olunması.

10.2. Riskə dözümlülük barədə qərar risk mövcud resurslarla idarə edildikdə və ya resurslar baxımından riskin idarə edilməsi səmərəsiz hesab olunduqda qəbul edilir. Riskə dözümlülük barədə qərar qəbul edilsə də, riskin dəyişmə səviyyəsi nəzərə alınmaqla onların izlənilməsi və idarə edilməsi nəzərdə saxlanılmalıdır.

10.3. Riskə təsir gömrük əməliyyatları üzrə risklərin idarə edilməsi baxımından ən çox istifadə edilən tədbirdir. Riskə təsir risk səviyyəsini minimallaşdırmaq üçün Gömrük Məcəlləsinin 92-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş nəzarət tədbirlərindən və həmin tədbirləri tətbiq etməklə meydana gələn risk ehtimalının və nəticələrinin azaldılmasından ibarətdir.

10.4. Riskin transferi, onun minimallaşdırılması üçün risklə daha yaxından tanış olan və ya fəaliyyət istiqamətini əhatə edən üçüncü tərəfə ötürülməsi deməkdir. Risklər həm Komitə daxilində, həm də digər dövlət orqanlarına (qurumlara) ötürülə bilər. Riskin ötürülməsi bütün hallarda məsuliyyətin ötürülməsinə səbəb olmur. Risk daha yaxından tanış olan üçüncü tərəfə ötürüldüyü halda məsuliyyət risk sahibinin üzərindən götürülmür (misal üçün gömrük əməliyyatları ilə bağlı risklər cavabdeh struktur bölmə tərəfindən informasiya texnologiyalarına cavabdeh struktur bölməyə ötürülə bilər. Lakin bu halda risklə digər struktur bölmənin faktiki məşğul olmasına baxmayaraq risk sahibi dəyişilməz olaraq qalır).

10.5. Riskin ləğv olunması onun baş tutmasına səbəb ola biləcək fəaliyyətin dayandırılmasına dair qərar verməklə riskdən yan keçməkdir.

10.6. Riskə dair görülən və ya görülməsi nəzərdə tutulan tədbir barədə məlumatlar risk reyestrinə daxil edilir.

11. Monitorinq və icmal

11.1. Monitorinqin əsas məqsədi risklərin idarə edilməsi üzrə fəaliyyətin bütün aspektlərinin müqayisə oluna bilən formada qiymətləndirilməsidir.

11.2. Risk meneceri ildə bir dəfə risk idarəçiliyi prosesinin monitorinqinin nəticələri barədə Şuraya hesabat təqdim edir. Hesabatda aşağıdakılar barədə məlumatlar öz əksini tapır:

11.2.1. riskin aktuallığı;

11.2.2. yeni aşkarlanmış və ya potensial risklər;

11.2.3. riskə dair tədbirlərin effektivliyi və səmərəliliyi;

11.2.4. riskə dair tədbirlərin iqtisadi baxımdan səmərəli olub-olmaması;

11.2.5. risk sahibləri tərəfindən aidyyəti risklərə effektiv nəzarətin təmin olunub-olunmaması;

11.2.6. risklərin idarə olunması sistemin inkişafı üçün təkliflər.

12. Sənədləşmə, əlaqələndirmə və məsləhətləşmə

12.1. Bütün maraqlı tərəflərlə əlaqələndirmə və məsləhətləşmə risklərin idarə olunması prosesinin hər bir mərhələsində və bütövlükdə proses üzrə aparılır. Effektiv risk idarəçiliyi hesabətli və şəffaf qərar qəbul etməyi tələb edir və hesabətli qərarın təmin olunması üçün qərarın hansı səbəbdən qəbul edildiyi müvafiq qaydada sənədləşdirilir.

12.2. Risklərin idarə olunması məqsədilə məlumat axını düzgün vaxtında təşkil etmək, o cümlədən risklərin idarə olunması sisteminin bütün subyektləri arasında kommunikasiyanın qurulmasını risk meneceri həyata keçirir.

12.3. Risklərin idarə edilməsi prosesinin hər bir mərhələsinin Vahid Avtomatlaşdırılmış İdarəetmə Sisteminin (bundan sonra VAİS) risklərin idarə edilməsi altsistemi vasitəsilə müvafiq qaydada qeydiyyatı aparılır.

